

בית המדרש הווירטואלי (V.B.M) ע"ש ישראל קושיצקי שלייד ישיבת הר עציון
שיעורים בדרכיה: אישה והלכה
צוות דרכיה, לורי נוביק

- [לחצו כאן](#) כדי לראות גרסה מעודכנת של השיעור עם כלי למידה נוספים באתר דרכיה.
- [הרשמו כאן](#) לניוזלטר כדי לקבל עוד עדכונים ותכנים ממיזם דרכיה.
- נשמח לקבל הערות והארות [כאן](#).

קריאת מגילה

מהו אופי חיוב נשים בקריאת מגילה? מי נספר לעשרה לקריאת מגילה? האם אישה יכולה לקרוא בעבור עצמה או בעבור אחרים?

מאת לורי נוביק בעזרת רבקה מנדלבאום | עריכה: הרב עזרא ביק, אילנה אלצפן, ושיינע גולדברג
תרגום: שיראל גרסון | עריכה בעברית: עדיה בלנק

המצווה

מקורה של מצוות קריאת מגילת אסתר בפורים מצוי עוד בימי מרדכי ואסתר. במגילה עצמה מופיע הבסיס לחיוב הקריאה:

אסתר ט', כח-כט
וְהַיְמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים בְּכָל דּוֹר וָדוֹר מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה מְדִינָה וּמְדִינָה וְעִיר וְעִיר
וַיְמֵי הַפּוֹרִים הָאֵלֶּה לֹא יֵעָבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים וְזָכְרָם לֹא יִסּוּף מִזְרַעָם. וְתִכְתֹּב אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה
בֵּת אֲבִיחַיִל וּמִרְדָּכִי הַיְּהוּדִי אֶת כָּל תִּקְוָה לְקַיֵּם אֶת אֲגֶרֶת הַפּוֹרִים הַזֹּאת הַשְּׁנִית.

הגמרא משווה בין מילות הפסוק "וזכרם לא יסוף מזרעם" לבין ציווי התורה לזכור את עמלק, מאחר שבשניהם מופיע השורש זכ"ר:¹

מגילה יח ע"א
אמר רבא: אתיא [באה בגשירה שווה] "זכירה" – "זכירה". כתיב הכא [כאן] "והימים האלה נזכרים", וכתיב התם [שם] "כתב זאת זכרון בספר". מה להלן בספר, אף כאן בספר. וממאי דהאי [וממה שזאת ה] זכירה קריאה היא? דלמא עיון בעלמא? לא סלקא [לא היה עולה על] דעתך, דתניא: "זכור", יכול בלב? כשהוא אומר "לא תשכח", הרי שכחת הלב אמור. הא [הרי] מה אני מקיים זכור? בפה.

כשם שאנו זוכרים את עמלק בקריאה מספר התורה, כך אנו זוכרים את נס הפורים ע"י קריאת המגילה בפה. בגמרא מובא כי בקריאת המגילה טמון היבט נוסף מעבר לחובת קריאה עצמה, והוא פרסום הנס:

מגילה יח ע"א
...מצות קריאה ופרסומי ניסא...

¹ סוג זה של דרשת הכתוב נפוץ יותר במצוות מדאורייתא, עם פסוקים מן התורה עצמה. אולם בחז"ל מובא כי ניתן לדרוש הלכה גם מפסוקים במגילת אסתר:

תלמוד ירושלמי מגילה א, א
ר' חלבו ר' חונה בשם רב והימים האלה נזכרים ונעשים נזכרים בקריאה ונעשים בסעודה זאת אומרת שמגילת אסתר ניתנה להידרש.

מצוות קריאת מגילה היא בעלת חשיבות כה רבה עד כדי כך שעל כולם לעצור את העיסוק במצוות אחרות כדי לשמוע אותה,² והיא מצווה כה חביבה עד שניתן לסמוך על כולם שיאזינו לקריאה בתשומת לב.³

מי שמחויב בקריאה יכול לקרוא את המגילה בעבור אחרים ולהוציא אותם ידי חובתם:

רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה א, ב

אחד הקורא ואחד השומע מן הקורא יצא ידי חובתו והוא שישמע ממי שהוא חייב בקריאתה.

הדבר מתאפשר באמצעות המנגנון ההלכתי של 'שומע כעונה'.⁴ יש פוסקים הסוברים כי עדיף שקורא אחד יקרא את כל המגילה בעבור קבוצה מסוימת.⁵ פוסקים אחרים מתירים לפצל את הקריאה, בתנאי שכל קורא יקשיב בתשומת לב הן לברכות שלפני הקריאה והן למגילה כולה.

מקראי קודש (הררי) פורים פרק ז הלכה כו, הערה צא

ובענין אי מותר לכתחיל[לה] לחלק את קריאתה [קריאת המגילה] למספר קוראים, אמר לי הגר"מ [=הגאון רב מרדכי] אליהו זצ"ל שמותר הדבר אם כל הקוראים שמעו את הברכות הראשונות ואת כל הקריאה מתחילתה... א"צ [אינו צריך] לחזור מהתחלה אלא רק ממקום שפסק הקורא הקודם.

המצווה היא לקרוא את המגילה בשלמותה.⁶ מי שמפספס כמה מילים בקריאה יכול לקרוא אותן בעצמו עד שיגיע חזרה למקום בעל הקורא.⁷

2 מגילה ג ע"א

כהנים בעבודתן ולוים בדוכן וישראל במעמדן כולן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה

3 מגילה כא ע"ב

כיון דחביבה – יהבי דעתייה ושמע.

4 חידושי מהרי"ק הלכות מגילה וחנוכה א, ב

אחד הקורא ואחד השומע יצא. מנין... שהשומע כקורא.

⁵ הדיון ההלכתי הראשוני עוסק בשאלה האם קורא שני יכול להמשיך במקום שהראשון הפסיק, לפחות היכן שפיצול הקריאה לא היה מתוכנן מראש. הרב יעקב ריישר פסק כי מותר לקרוא השני להתחיל היכן שהפסיק הראשון, ובמיוחד משום שהחזרה לתחילת הקריאה תטריח את הציבור:

מגן אברהם תרצב, ב

... אם נשתתק הקורא באמצע המגילה [ה] השני צריך להתחיל בראש כמ"ש [=כמו שכתוב] סי[מן] רפ"ד אבל א"צ [=אינו צריך] לברך תחלה דיוצא בברכת הראשון דעשה הברכה [ה] בשביל כל הקהל...

שו"ת שבות יעקב א, מב

אלא נראה דבאמת המעיין במקור ויסוד דין זה יראה דלית מאן דחולק דאינו מתחיל רק ממקום שפסק הראשון ... כי הא' בירך להוציא כל הציבור ידי חובתו ויוצאין באותו ברכה א"כ [=אם כן] מה צורך תו להתחיל ממקום [ה] שהתחיל הראשון די אם התחיל ממקום שפסק הראשון ... ואם יאמר האומר מה בכך שיתחיל בראש אף אתה אמור לו שהרי מאוד הקפידו חכמינו ז"ל על טרחא דציבור [א] ...

בשערי תשובה, כותב הרב מרדכי מרגליות כי ההחלטה מהיכן להמשיך את הקריאה תלויה בנסיבות ובהעדפת הקהילה:

שערי תשובה סימן תרצב, א

ונראה שאם לא קרא רק קצת פסוקים אינו מאריך טרחא ויתחיל מראש וגם נראה דאם רוב הציבור מסכימים שיתחיל מראש וליל פורים במוציא שבת טוב להתחיל מראש שלא יהיה נפשם עגומה בקריאה לחצאין אך אם הוא בשאר הימים שהתענית קשה עליהם יש להקל

הרב קנייבסקי פסק כי מותר לחלק את הקריאה במקום הצורך.

מכתב הגר"ח קנייבסקי שליט"א, מקראי קודש (הררי) פורים נספחים ט"ו

אשאל... ע"ד [על דבר] כמה מקומות שראיתי שמחלקים קריאת המגילה בין כמה קוראים ואף לכמה נוסחים... ושאלתי אי שפיר עבדי... וזו תשובתו: במקום הצורך מותר.

6 משנה מגילה ב, ג

ומהיכן קורא אדם את המגילה ויוצא בה ידי חובתו? רבי מאיר אומר: כולה.

משנה ברורה תרצ, ה

צריך לקרואה כולה – והוא לעיכובא. ודעת רוב הפוסקים שאפילו אם חיסר ממנה רק תיבה אחת לא יצא:

⁷ הלכה זו משלבת את האפשרות של בעל הקורא לקרוא מספר מילים בעל פה, יחד עם מעמדו של השומע כעונה, וכאן כקורא.

מגילה יח ע"ב

אנו קוראים את המגילה פעמיים בפורים, בלילה ושוב ביום. אחד האחרונים, המרחשת, כותב כי הקריאה ביום מהווה גם קיום מצוות זכירת עמלק.⁸ הדיון בגמרא בנוגע לשתי הקריאות מתמקד בשני מקורות שונים, שניהם מפרקי תהילים הקשורים לסיפור הפורים:

מגילה ד ע"א

ואמר רבי יהושע בן לוי: חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום, שנאמר "אלהי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דמיה לי" (תהלים כב)...אמר רבי חלבו אמר עולא ביראה: חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום, שנאמר "למען יזמרך כבוד ולא ידם ה' אלהי לעולם אודך" (תהלים ל).

הפסוק הראשון המובא בגמרא לעיל, מדגיש את הקריאה אל ה' ביום ובלילה בעת צרה, בעוד שהפסוק השני מתייחס לביטוי שמחה קבועה (או כזו שחוזרת על עצמה) יחד עם הכרת תודה על הגאולה. הבאת שני הפסוקים הללו ביחס לקריאת המגילה מרמזת על כך שקריאת המגילה היא למעשה מעין תפילה. בדומה לכך, מובאת בגמרא שיטה שלפיה קריאת המגילה משמשת כהלל ביום פורים:

מגילה יד ע"א

רב נחמן אמר: קרייתא זו הלילא [קריאתה של המגילה זוהי ההלל של פורים].

הברכות

אנו מברכים שלוש ברכות לפני קריאת המגילה. ברכת "על מקרא מגילה", שהיא למעשה ברכת המצוות הסטנדרטית שבה אנו מודים לה' על שקידשנו במצווה זו, ברכת "שעשה ניסים לאבותינו" המביעה הודיה על הנס, וברכת "שהחיינו" המביעה הודיה על עצם הגיענו למעמד זה. חובה לברך את הברכות הללו.

מגילה כא ע"ב

לפניה מצוה לברך... לפניה מאי מברך? רב ששת מקטרזיא איקלע לקמיה דרב אשי ובריך מנ"ח

רש"י שם

מנ"ח: על מקרא מגילה ושעשה ניסים ושהחיינו:

תנו רבנן: השמיט בה סופר אותיות או פסוקין, וקראן הקורא כמתורגמן המתרגם – יצא. מיתיבי: היו בה אותיות מטושטשות או מקורעות, אם רשומן ניכר – כשרה, ואם לאו – פסולה. לא קשיא; הא בכולה, הא – במקצתה.

ספר העיטור עשרת הדיברות – הלכות מגילה דף קיב טור ג
...והלכך רשאין הציבור לקרות ע"פ [על פה] עם הקורא במקצת פסוקים

פניני הלכה זמנים טו, י
הפתרון לכך, שכל מי שהחסיר בשמיעתו מילה או כמה מילים, ישלים אותן מיד בקריאה מהספר שלפניו. ואם בינתיים הקורא המשיך הלאה, ימשיך לקרוא עד שיגיע למקום שהקורא נמצא. ואף שהספר המודפס שלפניו אינו כשר לקריאת המגילה, כיוון שאת רוב המגילה הוא שומע מתוך מגילה כשרה, יכול בדיעבד להשלים לעצמו את המילים החסרות מתוך ספר מודפס.

ניתן למצוא כאן.

⁸ ניתן למצוא כאן.

מרחשת כב

...ולפי דברי החינוך דמצות זכירה תלי' במצות מלחמה, לפ"ז [לפי זה] בלילה שאינו זמן מלחמה...יש בזה הבדל בין חיוב היום ובין חיוב הלילה, דביום מצוותה גם כן משום זכירת מחיית עמלק, אבל בלילה אין מצות קריאתה אלא משום פרסום הנס...

השולחן ערוך, בעקבות הרמב"ם,⁹ מתייחס לקריאה ביום כאל חזרה על המצווה שכבר קיימנו בלילה, ועל כן פוסק שאין מברכים "שהחיינו" ביום. הרמ"א, בעקבות התוספות,¹⁰ מתייחס לכל קריאה כאל מצווה נפרדת ומייחס משמעות רבה יותר לקריאה דווקא בשעות היום. לפיכך הוא פוסק שיש לברך שהחיינו על שתי הקריאות.¹¹

לאחר הקריאה נוהגים לומר ברכת הודיה והלל לה' - ברכת "הרב את ריבנו".¹²

מגילה כא ע"ב

משנה: מקום שנהגו לברך יברך ושלא לברך לא יברך. גמרא: אמר אביי לא שנו אלא לאחריה ... ולאחריה מאי מברך: ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם הרב את ריבנו והדן את דיננו והנוקם את נקמתנו והנפרע לנו מצרינו והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו ברוך אתה ה' הנפרע לישראל מכל צריהם. רבא אמר: האל המושיע. אמר רב פפא: הלכך נימרינהו לתרויהו [נאמר את שניהם], ברוך אתה ה' הנפרע לישראל מכל צריהם האל המושיע

בהמשך נדון בתנאים הדרושים לברכה אחרונה זו.

החיוב

קריאת המגילה היא מצוות עשה שהזמן גרמה, כך שהיינו עשויים לחשוב שנשים יהיו פטורות ממנה. נראה כי כך מובא בתוספתא, המתחילה בחיוב "הכל", אך מסתיימת בפטור נשים:

**תוספתא מסכת מגילה (ליברמן) ב, ז
הכל חייבין בקריאת מגלה...נשים ועבדים וקטנים פטורין...**

אולם בתלמוד הבבלי מובאים ברייתא, משנה, ודברי רבי יהושע בן לוי שלפיהם נשים כן חייבות במצווה:

ערכין ב ע"ב – ג ע"א

"הכל חייבין במקרא מגילה", "הכל כשרין לקרות את המגילה" (משנה מגילה ב, ד). לאיתווי מאי [לרבות מה]? לאיתווי נשים, וכדר' יהושע בן לוי, דאמר ר' יהושע בן לוי: נשים חייבות במקרא מגילה, שאף הן היו באותו הנס.

מפשט הגמרא נראה כי אישה לא רק חייבת בשמיעת המגילה, אלא גם יכולה לקרוא את המגילה בעצמה. רבי יהושע בן לוי מסביר שאישה חייבת משום "אף הן היו באותו הנס". הדבר יכול להיות קשור לתפקיד המרכזי של אסתר בהבאת הגאולה, או לכך שגם הנשים בתקופתה היו בסכנה בגלל גזרת המן וגם הן ניצלו בזכות הנס:

רש"י מגילה ד ע"א ד"ה שאף הן היו באותו הנס

שאף הן היו באותו הנס – שאף על הנשים גזר המן להשמיד להרוג ולאבד מנער ועד זקן טף ונשים וגו'.

⁹ רמב"ם מגילה וחנוכה א, ג

...וביום אינו חוזר ומברך שהחיינו...

¹⁰ תוספות מגילה ד ע"א ד"ה חייב

אומר ר"י דאף על גב דמברך זמן בלילה חוזר ומברך אותו ביום דעיקר פרסומי ניסא הוי בקריאה דיממא...

¹¹ שו"ע או"ח תרצב, א

הקורא את המגילה מברך לפניו שלש ברכות [על מקרא מגילה ושעשה נסים ושהחיינו וביום אינו חוזר ומברך שהחיינו: הגה ו"א אף ביום מברך שהחיינו [טור בשם ר"ת והרא"ש והמגיד] [וכן נוהגין בכל מדינות אלו ואחד יכול לברך ושני קורא]

¹² שו"ע או"ח תרצב, א

... ולאחריה נוהגים לברך הרב את ריבנו וכו'

תוספות מגילה ד ע"א ד"ה שאף הן היו באותו הנס
שאף הן היו באותו הנס – פירש רשב"ם שעיקר הנס היה על ידן בפורים על ידי אסתר...

בתלמוד הירושלמי מופיע דיון מקביל, המתייחס ל"אף הן" בדומה לפירוש של רש"י:

תלמוד ירושלמי מגילה ב, ה
בר קפרא אמר צריך לקרותה לפני נשים ולפני קטנים שאף אותם הוו בספק ר' יהושע בן לוי עבד כן מכנש בנוי ובני בייתה וקרי לה קומיהון

בר קפרא מסיק מהכללת הנשים כי גברים חייבים לדאוג לקרוא את המגילה בעבור נשים. רבי יהושע בן לוי אכן נוהג כך בעבור בני ביתו. עם זאת, אין כאן אזכור מפורש לכך שהאישה יכולה לקרוא בעצמה.

מה ניתן להסיק מן המקורות הללו? אנו פוסקים לפי הגמרא על פני התוספתא, ולפיכך קיימת הסכמה הלכתית כי נשים חייבות במצוות מגילה. השאלה היא מה מהות חובה זו. מספר ראשונים, הרמב"ם ביניהם, פוסקים כי נשים חייבות בקריאת המגילה:

רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה א', א-ב
קריאת המגילה בזמנה מצות עשה מדברי סופרים, והדברים ידועים שהיא תקנת נביאים, והכל חייבים בקריאתה אנשים ונשים...

פסיקה זו מתבססת על פשט התלמוד הבבלי וכן מתיישבת עם הנאמר בתלמוד הירושלמי, אך סותרת את התוספתא (שלה פחות סמכות הלכתית). אולם הבה"ג מפרש את הגמרות באופן פחות פשטני, שמיישב אותן עם התוספתא. הדבר מוביל אותו לפסיקה אחרת:

ספר הלכות גדולות יט – הלכות מגילה
(תוספתא פ"ב ה"ז) הכל חייבין בקריאת מגילה... נשים ועבדים וקטנים פטורין מקריאת מגילה אלא שחייבין במשמע, למה, שהכל היו בספק להשמיד להרוג ולאבד והואיל והכל היו בספיקא הכל חייבין במשמע. (ירושלמי פ"ב) רבי יהושע בן לוי מכניס אל כל אנשי ביתו וקורא לפניהם מגילת אסתר...

התוספתא פתחה בהתייחסות ל"קריאת מגילה", והבה"ג מפרש אותה כך שנשים פטורות מקריאת מגילה, אך חייבות **בשמיעתה**, מה שעשוי להשפיע על יכולת אישה להוציא אחרים ידי חובתם בקריאה. הבנת הבה"ג בתוספתא עשויה להתכתב יפה עם התלמוד הירושלמי, שאותו הוא מביא בפירושו, שכן בתלמוד הירושלמי מובא כי גברים קוראים את המגילה בעבור נשים, וכך הנשים שומעות אותה.

פירוש הבה"ג פחות מסתדר עם התלמוד הבבלי. הקביעה כי "נשים חייבות במקרא מגילה" אולי יכולה להתייחס **לשמיעת** קריאת המגילה. אך הגמרא כוללת גם נשים בקביעתה כי "הכל כשרין לקרות את המגילה", כך שבבירור לא מדובר על שמיעה. התוספות מציעים הסבר אפשרי לכך, אשר משתלב גם עם שיטת הבה"ג:

תוספות ערכין ג ע"א ד"ה לאתויי נשים
לאתויי נשים – שחייבות במקרא מגילה וכשרים לקרות...ל"ה [לשון הקונטרס (רש"י)], אבל בה"ג לא פסק הכי...לכך צריך לפרש בכאן דאין הנשים מוציאות אלא נשים אבל אנשים לא...

אדם יכול להוציא אחר ידי חובה רק אם רמת החיוב שלו במצווה זהה או גבוהה מזו של מי שמבקש לצאת ידי חובה. התוספות סוברים כי כוונת הגמרא היא שנשים יכולות לקרוא רק בעבור נשים אחרות, שלהן רמת חיוב זהה, ולא בעבור גברים, שרמת חיובם שונה משל הנשים.

מדוע שיהיו לנשים ולגברים רמות חיוב שונות במצוות מגילה? האחרונים מציעים מספר תשובות אפשריות. המרחשת כותב כי חיוב **שמיעת** מגילה נובע ממצוות פרסום הנס, שבה נשים חייבות, בעוד שחיוב **קריאת** מגילה נובע ממצווה אחרת, **זכירת עמלק**¹³ או אמירת **הלל** בפורים, שממנה נשים פטורות. (פוסקים אחרים חולקים עליו, וסוברים כי נשים חייבות בשתי המצוות הללו).¹⁴

מרחשת כב, ב, ט

(ב) מתבאר בזה היטב דעת הבה"ג שאין נשים מחייבות רק בשמיעת המגילה והיינו כיון דעיקר חיובן הוא משום פרסום הנס א"כ [אם כן] די להם בשמיעה לבד שזה הוי פרסום, משא"כ [מה שאין כן] האנשים מלבד מצות פרסום הנס חייבים ג"כ [גם כן] במצות זכירה [זכירת עמלק], וזהו חיוב קריאה... (ט) עוד אפשר לי לומר בטעם הבה"ג שאין נשים מוציאות אנשים לפי"מ [לפי מה] דאיתא בגמ[רא] [ד י"ד] דעת רנב"י [רב נחמן בר יצחק] דמשו"ה [דמשום הכי] אין אומרין הלל בפורים משום שקרייתה היינו הלילא, הרי שבמצות קריאת המגילה נכללת ג"כ [גם כן] מצות קריאת ההלל, ובהלל נשים פטורות...

לחילופין, מציע החוות יאיר כי חיוב הגברים נובע מהמצווה הנלמדת מהמגילה עצמה, הכרוכה בציווי מדאורייתא של "לא תסור" מדברי חכמים, ועל כן הדבר שונה מחיוב נשים הנובע מ"אף הן":¹⁵

שו"ת חוות יאיר י

...שאף הן היו באותו הנס ואי לאו האי טעמא לא היו חייבי' משום דנשים פטורות ממ"ע [ממצוות עשה] שהזמן גרמא... דכיון דהם חייבי' מטעם בעלמא שאף הן היו באותו נס ואנשים מחייבים מל"ת [מ'לא תסור'] כעין דאורייתא א"כ [אם כן] להכי אין מוציא' האנשים.

לבסוף, מציע הרב סולובייצ'יק כי ההבדל ברמת החיוב מקורו בכך שגברים חייבים במצווה הפורמלית של תלמוד תורה, שממנה נשים פטורות:

הגרי"ד סולובייצ'יק, רשימות שיעורים סוכה לח ע"א עמ' קפד

...שבקריאת המגילה יש שני קיומים: א) תלמוד תורה דקריאת כתבי הקודש: ב) ופרסום הנס. אנשים חייבים בשני הקיומים. נשים חייבות רק מטעם קיום המצווה של פרסום הנס...

הברכה

לאור שיטת הבה"ג, כותב הראבי"ה כי בקריאה בעבור אישה או קבוצת נשים יש לברך על **שמיעת** המגילה במקום הברכה הרגילה "על **מקרא** מגילה".

ראבי"ה חלק ב – מגילה תקסט

ונראה לי דנשים מברכות על משמע מגילה ואפילו אי קרו לה לעצמן.

¹³ השוו את דברי האור שמח, שכותב כי נשים אמנם חייבות בקריאה אך לא באותה רמת חיוב כשל הגברים, מאחר וחיוב הקריאה של גברים נובע גם ממצוות זכירת עמלק:

אור שמח הלכות מגילה וחנוכה א

...דכתוב (שמות יד, יד) זאת זכרון בספר, דדריש בספר על מקרא מגילה כר' אלעזר המודעי, וקרא זה נאמר גבי מחיית עמלק, והחינוך (מצוה תר"ג) כתב דנשים אינן במצות זכירת ומחיית עמלק, דלאו בני כיבוש נינהו, א"כ [אם כן] בנשים דליכא אסמכתא מקרא זה, בהם נאמרה לקרות ברוח הקודש, היינו מדברי קבלה, אבל לקרות מתוך הכתב אין זה אלא מדרבנן.

¹⁴ ראו את הקישורים בגוף המאמר להרחבה בדעות אחרות בנושא.

¹⁵ הטורי אבן וערוך השולחן כותבים דברים דומים בפירושם את דברי הבה"ג:

טורי אבן מסכת מגילה ד ע"א

דעיקר חיוב מקרא מגילה לנשים ברוח הקודש ליתא אלא מהוספת חכמים

ערוך השולחן או"ח תרפט, ה

אבל עיקר העניין אינו מובן דלמה בשמיעה חייבות ולא בקריאה ונ"ל דבה"ג ס"ל דא"א [ונראה לי דבה"ג סבירא ליה דאי אפשר] לומר דמטעם שאף הן היו באותו הנס יהיה חיוב גמור כאיש... אלא וודאי דמטעם זה אינו חיוב גמור כאיש לקריאה אלא די בשמיעה

הראב"ה כותב כי אפילו אם אישה קוראת את המגילה בפועל, עליה לברך 'על משמע מגילה'. אף שהשולחן ערוך לא מזכיר שיטה זאת, הרמ"א מביא אותה:

רמ"א שולחן ערוך או"ח תרפט, ב
הגה: וי"א [ויש אומרים] אם האשה קוראה לעצמה מברכת: לשמוע מגילה, שאינה חייבת בקריאה...

מאחר שאין בשולחן ערוך התייחסות לנושא זה, בדרך כלל בעדות המזרח נהוג לברך "על מקרא מגילה" בכל המקרים. גם נשים אשכנזיות עונות אמן לברכת "על מקרא מגילה" כאשר הן שומעות את הקריאה מגבר המוציא גם את עצמו או גבר אחר ידי חובה.

כאשר אישה אשכנזייה קוראת מגילה בעבור אישה אחרת או בעבור קבוצת נשים, או כאשר גבר קורא לנשים בלבד (אחרי שהוא עצמו כבר יצא ידי חובה), עולה האפשרות לברך ברכה שונה.

המגן אברהם פוסק כי גבר הקורא מגילה לנשים צריך לברך "לשמוע מגילה". המשנה ברורה מוסיף כי גם על אישה הקוראת לעצמה לברך כך.

מגן אברהם סימן תרצב, ה
אף על פי שיצא וכו' – ואם מברך לנשים יברך לשמוע מגיל[ה].

משנה ברורה תרפט, ח
ומברכת אקב"ו [אשר קדשנו במצוותיו וציוונו] לשמוע מקרא מגילה.

הציץ אליעזר מסכים גם כן, ומוסיף כי על הברכה לשקף את אופי החיוב גם כאשר גבר קורא בעבור נשים:

שו"ת ציץ אליעזר יט, סז
דמברכת לשמוע מגילה מפני שאינה חייבת בקריאה, ובשמיעה היא חייבת, לכך צריכה לברך על החיובא שהיא השמיעה. וה"ה [והוא הדין] גם כשאחר קוראה לפניה להוציאה יד"ח [=ידי חובה] מברך נמי "לשמוע"

מצד שני, לא כולם הולכים לפי שיטת הבה"ג המחלקת בין שמיעה לקריאה, וישנם פוסקים הדוחים את הפסיקה לברך ברכה חדשה:

פרי חדש אורח חיים תרפט, ב
ומה שכתב בהג"ה ויש אומרים [אם האשה קוראת לעצמה מברכת לשמוע מגילה] כו'. אין דברים של עיקר לסמוך עליהם, אלא מברכות על מקרא מגילה כמו האנשים, וזה פשוט:

הרב משה שטרנבוך מציג מספר סיבות שלפיהן יש לברך "על מקרא מגילה", אף שבסופו של דבר הוא פוסק שעל אישה הקוראת לעצמה לברך "לשמוע מגילה".

תשובות והנהגות א, תג
...העיקר הלכה למעשה שיברך על מקרא מגילה, אף שקורא לנשים לבד, ראשית שלרוב הפוסקים נשים כאנשים וחייבין בקריאה...ולדידהו כשמברכת על השמיעה חסר ברכה על הקריאה שמחוייבת, משא"כ [=מה שאין כן] כשמברכין על מקרא מגילה לכ"ע [=לכולי עלמא] יוצאה שהרי בבית הכנסת יוצאת אף ששומעת ברכת על מקרא מגילה, ועוד אפילו נשים פטורות מקריאה היינו טעמא שזהו מ"ע [=מצות עשה] שהזמן גרמא, ומטעם הן היו באותו הנס מחייבין רק שמיעה, אבל כשמקיימת המצוה בקריאה לא גרע מכל מ"ע שהז"ג [=מצות עשה שהזמן גרמא] שפטורות ומ"מ [=ומכל מקום] יכולות נמי לברך כשמקיימות מצוה והיינו נמי דקריאה דשומע כעונה יכולה לברך על מקרא שמקיימת...ומה שהרמ"א

(תרפ"ט ס"ק ב') פוסק דאשה מברכת לשמוע מקרא מגילה, הלוא מיירי להדיא שקוראה לעצמה, אבל כשאיש קורא לה הוא מברך על מקרא מגילה והיא יוצאה.

בקריאה בעבור נשים אשכנזיות בלבד, השאלה מהי הברכה המתאימה עודנה שנויה במחלוקת.

מי מברך?

ישנה שאלה נפרדת הנוגעת למי שקורא מגילה רק בעבור נשים (אחרי שהוא בעצמו כבר יצא ידי חובה): האם על הקורא לברך, או על אחת השומעות?

מספר אחרונים, הקיצור שולחן ערוך ביניהם, סוברים כי הקורא צריך לברך:

קיצור שולחן ערוך קמא, טז

מי שכבר יצא בקריאת מגילה וקורא להוציא אחר, אם זה שהוא צריך לצאת יודע בעצמו לברך את הברכות יברך בעצמו, ואם היא אשה טוב יותר שהקורא יברך ויאמר אשר קדשנו במצותיו וצונו לשמוע מגילה.

עם זאת, לא ברור אם הוא מניח שנשים אינן יודעות לברך. מעבר לכך, במקרה המקביל של מי שכבר יצא ידי חובת שמיעת שופר אך תוקע בעבור אחרים,¹⁶ נראה כי עדיף שהשומעים יברכו, אף כי לא נוהגים כך בדרך כלל:¹⁷

בית יוסף או"ח תקפה

כתוב בתרומת הדשן (שו"ת סי' קמ) דמי שכבר יצא ידי חובת תקיעת שופר ובא לתקוע כדי להוציא את חבירו דמן הדין לא יברך התוקע אלא השומע מברך אבל אין נוהגין כן:

לאור השיטה שלפיה על השומע לברך, המנחת יצחק פוסק כי עדיף שכל אישה תקרא לעצמה את הברכות בקריאה בעבור נשים.¹⁸

בפועל, על אף שיש על מי לסמוך בכל אחת מן השיטות הללו (כולל לוותר על הברכות לחלוטין),¹⁹ נראה כי יש סימוכים רבים לשיטה שאחת הנשים תברך בעבור כל הנשים הנוכחות:²⁰

הרב יחיאל מיכל טוקצינסקי, לוח לארץ ישראל, אדר

ואם לא שמעו בביהכ"נ [=בבית הכנסת] וקורא לפניהם איש שכבר שמע המגילה – תברך אחת מהן ג' הברכות

¹⁶ נשים השומעות קריאת מגילה מקבילות לגברים השומעים תקיעת שופר. נשים השומעות תקיעת שופר נכנסות תחת קטגוריה מעט שונה, משום שחייב הנשים לשמוע שופר נובע מכוח מנהג מחייב.

¹⁷ יש פוסקים החולקים על ניתוח זה. כך למשל כותב הפרי חדש:

פרי חדש או"ח תקפה

כתב בב"י... דמי שכבר יצא ידי חובת תקיעת שופר ובא לתקוע כדי להוציא את חבירו, דמן הדין לא יברך התוקע אלא השומע מברך, אבל אין נוהגין כן, ע"כ. וליתא, דיפה נוהגין, ומה בכך אם כבר יצא התוקע, והלא אינו מברך אלא להוציא חבירו וכל הברכות אע"פ [=אף על פי] שיצא מוציא חוץ מברכת הלחם והיין כדאיתא בסוף פרק ראווה בית דין [ראש השנה כט, א], ואפילו לבקי מוציא

¹⁸ המנחת יצחק מביא שיטה שלפיה בלי מניין ראוי שכל אחד יקרא לעצמו, ומאחר שנשים אינן יוצרות מניין, על כל אישה לפחות לברך בעצמה את הברכות.

שו"ת מנחת יצחק ג, נג

דאיתא בש"ע (תרפ"ט סעי' ה'), שבמקום שאין מנין, אם כולם יודעים כל אחד קורא לעצמו... ואם כן בודאי גם ברכת המגילה דינה כמגילה בזה, דאם אין שם מנין כ"א [=כל אחד] יברך לעצמו, אם כולם יודעים לברך, (ומ"מ אין ראי' למש"כ המטה אפרים כנ"ל, דהרי שופר ל"ד לתפילה כמ"ש המג"א...), וע"כ אף שהקורא מוציא את הנשים בקריאת המגילה, שאינם יודעים לקרות בעצמם, אבל אינו יכול להוציאם בברכות שיודעים בעצמם.

¹⁹ **בן איש חי שנה ראשונה פרשת תצוה – הלכות פורים... ואם קראה בבית הכנסת וחוזר וקורא לנשים, לא יברך בשבילם וגם הם לא יברכו:**

²⁰ הרב דוד אורבר מצטרף לדעה זו בספרו הליכות ביתה פתח הבית כ"ה.

נוכחות עשרה

לאחר שדנו בחיוב הנשים, ניתן להמשיך ולבחון שאלות מעשיות הקשורות לקריאת מגילה במניין. אף שייתכן שמדובר בסוג של תפילה, קריאת המגילה אינה צריכה מניין,²¹ ואינה נחשבת לדבר שבקדושה.²²

מגילה ה'ע"א אמר רב: מגילה, בזמנה – קורין אותה אפילו ביחיד.

ועדיין, כפי שראינו, אחד המרכיבים בקריאת המגילה הוא "פרסומי ניסא", לפרסם את נס הפורים. משום כך, עדיף לשמוע מגילה בנוכחות עשרה או יותר בני אדם. קריאה בפורום גדול גם מאפשרת "ברוב עם הדרת מלך" (משלי י"ד, כ"ח).

ערוך השולחן או"ח תרצ, כה
איפסקא הלכתא [נפסקה הלכה] כרב [ה'.] דמגילה בזמנה קורין אותה אפילו ביחיד... מהרי"ף והרמב"ם והרא"ש והרמב"ן מתבאר דוודאי להידור מצוה ולפרסומי ניסא גם רב מודה דעשרה עדיף... וכן הוא מנהג העולם וכל מה שיש יותר ציבור הוי יותר הידור דברוב עם הדרת מלך אך אם בביהכ"נ [=בבית הכנסת] א"א [אי אפשר] לשמוע בטוב מפני הבלבול של הכאת המן וכדומה טוב יותר לקרות בעשרה בבית.

ערוך השולחן מודע לכך שקריאה המונית, אפילו למטרת כבוד המצווה, עלולה גם להקשות על שמיעת המגילה. הוא מתיר לערוך קריאות נוספות אשר ינכחו בהן לפחות עשרה אם הקריאה ההמונית תפריע לציבור לשמוע.

יחד עם זאת, ראינו שרבי יהושע בן לוי היה קורא בעבור אשתו ושאר בני ביתו באופן פרטי, לכאורה ללא צורך בנוכחות עשרה. המשנה ברורה פוסק כי קריאה כזו אכן ראויה:²³

משנה ברורה תרפט, א
צריך האיש לקרותה בביתו לפני הבתולות והמשרתות ובקצת מקומות נוהגין שהם הולכות לביהכ"נ [לבית הכנסת] לעזרת נשים לשמוע הקריאה אכן צ"ע [צריך עיון] איך יוצאין שם נשים דא"א [דאי אפשר] לשמוע שם כדן:

תוך הדהוד דברי ערוך השולחן, כותב המשנה ברורה כי אישה אינה יכולה לצאת ידי חובה בבית הכנסת אם אין באפשרותה לשמוע את הקריאה מעזרת הנשים, מה שלמעשה מאפשר לנשים לשמוע מגילה במסגרות אחרות. ואכן, החלקת יעקב פוסק כי אישה אינה צריכה להתאמץ במיוחד כדי להגיע לקריאת מגילה ציבורית במניין, אך אין בעיה שתגיע אם היא מעוניינת בכך.²⁴

²¹ היוצא מן הכלל הוא כאשר הקריאה הייתה נופלת בימי השוק, כמו בזמן המשנה, ואז היה צורך במניין לשם פרסום הנס הראוי. קיים דיון הלכתי בנוגע לשאלה אם כאשר מתקיים פורים משולש בעיר מוקפת חומה (ט"ו באדר חל בשבת ואז קריאת המגילה מועברת ליום י"ד באדר) חייבים מניין בקריאת המגילה. דיון זה למעשה תלוי בשאלה אם קריאת מגילה בפורים משולש נחשבת לקריאה "בזמנה". בפועל, ראוי להשתדל לשמוע קריאה במניין בפורים משולש. הרחבה נוספת ראו [כאן](#).

²² והיא אינה מופיעה ברשימת המצוות המחייבות מניין במשנה במגילה ד', ג.

23 מגן אברהם תרפט, א
ונשים – ולכן צריך לקרותו בביתו לפני הבתולות:

24 שו"ת חלקת יעקב או"ח רלב

דקריאה בציבור רק משום פרסומי ניסא ומשום רוב עם הדרת מלך ורק לכתחילה, אם כן כיון דבנשים שייך הא דכל כבודה בת מלך פנימה... דלא שייך בהו עדיפותא דציבור, וכנ"ל [וכך נראה ל] משום דכל כבודה בת מלך פנימה. ואף דכמה נשים דילן הולכין לביהמ"ד [לבית המדרש] לשמוע מקרא מגילה לא שייך לומר דשוויהו עלייהו חובה...

האם נשים יכולות להיספר לעשרה לקריאת מגילה? מספר ראשונים פוסקים שלא, משתי סיבות. ראשית, הכלבו כותב כי כינוס "עשרה" בהלכה יהיה תמיד מניין של עשרה גברים:

ספר כלבו סימן מה
אין ראוי להשלים בהן עשרה דכל מקום שהצריכו עשרה אנשים בעינן.

לפי שיטה זו, אין אפשרות שנשים וגברים יצטרפו ביחד לעשרה, ולא תהיה משמעות הלכתית לכינוס עשר נשים לקריאת מגילה.

שנית, בעל העיטור כותב כי כשם שגברים ונשים אינם יכולים להצטרף לשם יצירת זימון, כך הם לא מצטרפים לעשרה לקריאת מגילה לכתחילה:

ספר העיטור עשרת הדיברות – הלכות מגילה קי
...נשים חייבות במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס. ומסתברא כי היכי דנשים מזמנות ואין מצטרפות לברהמ"ז [לברכת המזון] ה"נ [הכי נמי] אין מצטרפות לכתחילה....

בדיעבד, בעל העיטור אכן מחשיב קבוצה משותפת של עשרה גברים ונשים כעשרה לקריאתה מגילה. פסיקה זו מותיר מקום להחשיב קבוצת עשר נשים לקריאה, בדומה לזימון נשים.

ראשונים אחרים, הריטב"א ביניהם, מתנגדים להשוואה בין זימון מעורב לבין צירוף נשים וגברים לעשרה לשם קריאת מגילה.

חידושי הריטב"א מגילה ד ע"א
וכיון דקי"ל [=דקיימא לן] כר' יהושע בן לוי דחייבות...ה"ה [=הוא הדין] שהן מצטרפות, [והא דאין מצטרפות] לזימון שאני התם דאיכא צירוף רבה שיש שינוי בברכת המזון בשבילן להוסיף ברכת הזימון בשבילן ואיכא למיחש לפריצותא [ויש לחשוש לפריצות], אבל הכא אין שינוי במקרא מגילה ולא בברכותיה בין יחיד לעשרה ולא חשיב צירוף כולי האי דניחוש לפריצותא [ולא נחשב צירוף עד כדי שנחשוש לפריצות]....

לפי הריטב"א, לא ניתן להשוות קריאת מגילה לזימון, משום שבזימון יש חששות ייחודיים הנוגעים לצניעות (הרחבה נוספת בעניין זימון ראי כאן). מכאן שנשים יכולות להיספר לעשרה לקריאת מגילה בשל החיוב של נשים במצווה. אם כן, נראה כי קבוצה של עשר נשים או יותר תיחשב גם היא לקריאה.

הרמ"א אינו מספק תשובה לשאלה:

שולחן ערוך או"ח תרצ, יח
מגילה בי"ד ובט"ו צריך לחזור אחר עשרה, ואם אי אפשר בעשרה קורים אותם ביחיד. הגה: ויש להסתפק אם נשים מצטרפות לעשרה.

ערוך השולחן נוטה להסכים עם השיטה שלפיה אישה אינה יכולה להצטרף לגברים לשם יצירת עשרה,²⁵ בעוד שהמשנה ברורה נוטה להתיר זאת, מאחר שגם נשים מפרסמות את הנס.²⁶

²⁵ ערוך השולחן או"ח תרצ, כה

יש להסתפק אם נשים מצטרפות לעשרה ונראה שאינן מצטרפות.

²⁶ משנה ברורה תרצ, סג

אם נשים וכו' – דאפשר דכיון דהוא רק משום פרסומי ניסא סגי אף בנשים.

בפועל, לפי מספר פוסקים מהמאה ה-20, ביניהם הרב עובדיה יוסף (להלן), החזון איש²⁷ והציץ אליעזר²⁸, עשר נשים או יותר נחשבות כמניין.

שו"ת ציץ אליעזר יג, עג
הנה לדעתי פשוט שיכולים לקרוא לפניו כשהן עשרה, ולא צריכים שיהיו עשרה גברים, דהא גם הנה חייבות במקרא מגילה, ולכן יכולות שפיר להצטרף לעשרה בפני עצמן ולקרוא לפניו....דכוונת הרמ"א וכן המג"א [=המגן אברהם] היא רק לענין אם יכולות להצטרף לעשרה יחד עם אנשים...או שאינן מצטרפות דומיא בדימון, אבל שיקראו ויצטרפו לעצמן כו"ע [=כולי עלמא] מודו שיכולות. על כן ברור ופשוט הדבר לדינא שיכולות הנשים אפילו לכתחילה לקבץ לעצמן עשר נשים בביתן לשמוע מקרא מגילה ולברך הברכות...

הברכה האחרונה

נשים לב שהציץ אליעזר פוסק שנשים יכולות "לקבץ לעצמן עשר נשים... ולברך הברכות". זוהי נקודה ראויה לציון, משום שהרמ"א סובר שאת הברכה האחרונה, "הרב את ריבנו", יש לומר רק בציבור. ייתכן שהוא סובר כך בשל העובדה שהברכה בציבור הופכת את פרסום הנס לשלם יותר.

שולחן ערוך או"ח תרצב, א
ולאחריה נוהגין לברך: הרב את ריבנו וכו'....הגה: ואין לברך אחריה אלא בצבור.

המשנה ברורה פוסק כי אין לברך את הברכה האחרונה ביחיד, מאחר שאין חיוב לברך אותה בכל מקרה (היא נחשבת ברכת רשות), ואין מברכים כאשר קיים ספק באשר לאמירת הברכה:

ביאור הלכה תרצב, א ד"ה אלא בצבור
נראה דאין לברך אחריה דבלא"ה [=דבלאו הכי] הברכה זו אפילו בצבור אינה חיובית ותליא במנהגא כדאיתא בגמרא ומי יאמר דנתפשט המנהג כהיום לברך ביחיד וכ"כ הפמ"ג [=וכך כתב הפרי מגדים] דספק ברכות להקל:

מנגד, פוסק הערוך השולחן כי אפילו יחיד הקורא מגילה צריך לברך את הברכה האחרונה:

ערוך השולחן או"ח תרצב, ה
וכתב רבינו הרמ"א דברכה שלאחריה אינה אלא בציבור עכ"ל [=עד כאן לשונו] וי"ל [=ויש לומר] הטעם דכיון דאינה שייכא למגילה אלא היא ברכת הודאה משום פרסומי ניסא לא נתקנה אלא בציבור שיש פירסום ולא ביחיד ודע שהביאו זה בשם ירושלמי [ב"י בשם א"ח] ואני לא מצאתי זה בירושלמי ושום אחד מהראשונים לא הזכירו זה ובשבלי הלקט מביא מנהג שתי ישיבות לברך לאחריה גם ביחיד וכמדומה שכן מנהג העולם:

אם נחזור לשאלת המעמד של עשר נשים, הרב עובדיה יוסף מתיר לקבוצת נשים כזו לברך את הברכה האחרונה, בדומה לציץ אליעזר:

שו"ת יביע אומר ח או"ח נו
כל זה לצורך הנשים למנין עשרה עם אנשים. אבל כשיש עשר נשים, בלי שום צירוף, כיון שהטעם שברכה אחרונה צריכה צבור, היינו משום פרסומי ניסא...הילכך כל שיש עשר נשים איכא פרסומי ניסא שפיר ומברכות לאחריה...ובימים האלה זה כמה שנים הנהגתי בס"ד בשכונות רבות בירושלים שאחר קריאת המגילה בבהכ"נ לאנשים, כעבור שעה

²⁷ חזון איש או"ח קנה ב
...ומשמע דנשים ודאי הוּוּ בכלל עשרה כיון דבני חיובא נינהו ואיכא פרסומא ניסא...אין מקום לקבוע בפרסומא ניסא תנאים ולמעוטי נשים.

²⁸ החזון איש והציץ אליעזר דנים במקרה שפורים יוצא בשבת וקריאת המגילה בירושלים עוברת ליום שישי, וייתכן שאז הקריאה תהיה חייבת להיות במניין.

באות הנשים בהמוניהן לבהכ"נ, ושליח צבור קורא להן את המגילה בדקדוקיה וטעמיה, ומברך להן לפני המגילה ולאחריה.

הרב עובדיה היה מארגן בירושלים קריאות מגילה לקבוצות נשים על ידי גברים הבקיאים בקריאה. בקריאות אלה היו מברכים את כל הברכות, שכן כל קבוצה של עשרה או יותר נחשבת בעיניו לעניין הקריאה והברכה.

אישה הקוראת לעצמה

האם אישה יכולה לקרוא מגילה לעצמה? מאחר שהיא חייבת בקריאת מגילה, נדמה כי וודאי שהדבר מותר. אך נראה שהזהר אינו מתייחס לכך כמובן מאליו.

זוהר חדש ב (מגילות) מגילת רות מז ע"בג ...ומחויבות במקרא מגילה לשמוע מפי הקורא.

בזוהר מרומז כי על אישה לשמוע מגילה על ידי גבר הקורא. אך פירוש כזה של דברי הזוהר למעשה סותר את דברי הגמרא ש"הכל כשרין לקרות את המגילה"²⁹. אין זה מפתיע, אם כן, שמספר פוסקים, ביניהם רבינו אשר (הרא"ש), חולקים על שיטת הזוהר:

רא"ש מגילה א, ד

דלא תימא אף נשים אינן יוצאות אלא בקריאה חשובה של אנשים

מעבר לכך, כפי שראינו לעיל, הרמ"א דן בשאלה איזו ברכה צריכה אישה הקוראת לעצמה לברך, ושם מתייחס לקריאה זו כלגיטימית לחלוטין, בניגוד למשתמע מדברי הזוהר.

רמ"א שולחן ערוך או"ח תרפט, ב

הגה: וי"א [=ויש אומרים] אם האשה קוראת לעצמה מברכת: לשמוע מגילה...

אך המגן אברהם מביא את דברי הזוהר כביסוס לדבריו שאישה לא תקרא לעצמה:

מגן אברהם תרפט, ו

אם האשה קוראת]ת – ובמדרש הנעלם רות כ' דלא תקרא לעצמ[ה] רק תשמע מהאנשים:

אף שנראה כי פסיקת המגן אברהם סותרת את דברי הרמ"א והגמרא, היא התקבלה על ידי פוסקים משמעותיים בני זמננו.³⁰ החיי אדם משלב בין הפסיקה לבין שיטת הבה"ג שלפיה נשים חייבות רק בשמיעת מגילה, וסובר כי על נשים לשמוע את הקריאה רק מפי גבר, מי שחייב בקריאתה:

חיי אדם ב-ג (הלכות שבת ומועדים) כלל קנה

וכן נשים אף על פי שמחויבות, מכל מקום אין עליהן חובת קריאה אלא חובת שמיעה, שמחויבת לשמוע מאיש, ואפילו לעצמה לא תקרא, אלא שיקרא לפניה איש (לשון זה שכתב המ"א ס"ק ו' לא נמצא בזוהר חדש רות... ואינו מוכרח אם רוצה לומר אינה קוראת לאחרים אבל לעצמה קוראה וצ"ע [=וצריך עיון]). ומכל מקום נראה לי דאם אין לה מי שיקרא לפניה, תקרא היא בעצמה במגילה כשרה...

²⁹ ערכין ב ע"ב – ג ע"א

... "הכל כשרין לקרות את המגילה" (משנה מגילה ב, ד). לאיתווי מאי? לאיתווי נשים...

³⁰ בן איש חי שנה ראשונה פרשת תצוה – הלכות פורים

א. הכל חייבין במקרא מגילה, אנשים ונשים, אך הנשים אף על פי שיודעין לקרות ישמעו מן האנשים, וכן המנהג בעה"ק תוב"ב [=בעיר הקודש תיבנה ותיכונן] שמעולם לא נשמע שהאשה קראה מגילה.

משנה ברורה תרפט, ח

אם האשה קראה וכו' – ועיין במ"א [=במגן אברהם] שמצדד דלא תקרא לעצמה כלל רק תשמע מהאנשים. וכ"ז [וכל זה] ביש לה ממנו לשמוע אבל אם אין לה מי שיקרא לפניה תקרא היא לעצמה במגילה כשרה...

עם זאת, החיי אדם מודה כי פסיקה זו לא מופיעה באופן מפורש בדברי הזוהר, ועל כן אישה יכולה לקרוא לעצמה אם לא קיימת אפשרות אחרת. אף שהמשנה ברורה פוסק כמו החיי אדם, גם הוא תוהה (בשער הציון) אם הזוהר באמת אוסר על אישה לקרוא לעצמה.³¹

ועדיין, לא ברור לחלוטין מה הכוונה בדברי הזוהר, והוא סותר את הגמרא שלפיה נהוג לפסוק, ואת השיטות המתירות לנשים לקרוא מגילה בעבור אחרים. לפיכך, משקלו ההלכתי מסופק.

אישה הקוראת לאחרים

מי יכול לקרוא מגילה, ובעבור מי? גבר יכול לקרוא בעבור גברים אחרים, בעבור קבוצה מעורבת של גברים ונשים, בעבור אישה אחת או בעבור קבוצת נשים. גבר יכול להוציא אישה ידי חובה באמצעות המנגנון ההלכתי של 'שומע כעונה', מאחר שהוא חייב במצווה לפחות באותה רמה שלה. גבר יכול להוציא ידי חובה גם אם כבר יצא ידי חובתו, משום העיקרון ההלכתי של ערבות (הרחבה נוספת ראו [כאן](#)).

האם נשים יכולות לקרוא בעבור גברים?

האם אישה יכולה להוציא גבר ידי חובה? קיימות דעות שונות בנושא, בהתאם לשיטות השונות בנוגע לרמת החיוב של נשים בקריאת המגילה. נציג כעת את הדעות המרכזיות בשאלה זו:

א. נשים יכולות לקרוא בעבור גברים – פוסקים המתייחסים לחיוב האישה כשווה לזה של הגבר, סוברים לרוב כי אישה יכולה להוציא גבר ידי חובתו. כך פוסק רש"י:

רש"י ערכין ג ע"א

לאתווי נשים – שחייבות במקרא מגילה וכשרות לקרותה ולהוציא זכרים ידי חובתם.

כך משתמע גם מפשט דברי הרמב"ם:³²

רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה א, א-ב

קריאת המגילה בזמנה מצות עשה... והכל חייבים בקריאתה אנשים ונשים... אחד הקורא ואחד השומע מן הקורא יצא ידי חובתו והוא שישמע ממי שהוא חייב בקריאתה...

נראה כי גם השולחן ערוך פוסק כך, אם כי הוא גם מביא שיטה מנוגדת:

שולחן ערוך או"ח תרפט, א-ב

הכל חייבים בקריאתה, אנשים ונשים... אחד הקורא ואחד השומע מן הקורא, יצא ידי חובתו; והוא שישמע ממי שהוא חייב בקריאתה... וי"א [=ויש אומרים] שהנשים אינם מוציאות את האנשים.

בתקופתנו, פסק הרב עובדיה יוסף כי אישה יכולה להוציא גבר ידי חובת מגילה, וכך יש לפרש את דברי השולחן ערוך.

31 שער הציון תרפט ס"ק טז

...דלהדעה ראשונה דהיא העיקרית הנשים חייבות בקריאה... ואף אם נפסק כהיש אומרים הלא גם כן מוכח שתוכל לקרוא לעצמה ואך שמברכת לשמוע מגילה. ומה שהביא המגן אברהם ממדרש הנעלם רות דלא תקרא לעצמה, עיין בחיי אדם דלא נמצא זה הלשון שם... ואינו מוכרח דלא תוכל לקרוא בעצמה, ובפרט אם אין לה מי שיקרא לפניה בודאי תוכל לקרוא בעצמה....

32 מגיד משנה הלכות מגילה וחנוכה א, ב

אבל אשה נראה מדברי רבינו שהיא מוציאה את אחרים וכן עיקר:

שו"ת יחווה דעת ג, נא

ובאמת שאנו תופסים להלכה שאף במקרא מגילה הנשים מוציאות את האנשים ידי חובתם, כדעת הרמב"ם (בריש הלכות מגילה), ורש"י בערכין (ג' רע"א)... וכן פסק מרן השלחן ערוך /א"ח/ (סימן תרפ"ט סעיף א'). בסתם, אלא שסיים אחר כך: ויש אומרים שהנשים אין מוציאות את האנשים. וידוע הכלל שסתם ויש הלכה כסתם.

בדברי המרחשת עולה סברה חדשנית בנוגע ליכולת נשים להוציא גברים ידי חובת הקריאה. תוך ניסיון להסביר את דברי הבה"ג, מציע המרחשת כי חיוב הגברים שונה מחיוב הנשים רק ביום פורים, כאשר חיוב הגברים כולל גם את מצוות זכירת עמלק או אמירת הלל, שהן מצוות המוגבלות לשעות היום. עם זאת, חיוב הנשים זהה לחיוב הגברים בלילה, ועל כן נשים יכולות לקרוא בעבור גברים בליל פורים.

מרחשת כב

.....יש בזה הבדל בין חיוב היום ובין חיוב הלילה, דביום מצוותה ג"כ [=גם כן] משום זכירת מחיית עמלק, אבל בלילה אין מצות קריאתה אלא משום פרסום הנס... ולפ"ז [=ולפי זה] בלילה חיוב קריאת האנשים והנשים שוה, דבשניהם אין מצותה אלא משום פרסום הנס. מעתה בלילה גם לדעת בה"ג נשים מוציאות אנשים שבזה חיובן שוה.

הרב צבי פסח פרנק מסכים כי זוהי השלכה של הבנת המרחשת את דברי הבה"ג.³³ כשקוראים את דבריהם בהקשר המקורי, נראה כי הן המרחשת והן הרב פרנק מתייחסים לשיטה זו יותר כעניין תיאורטי מאשר כפסיקה מעשית.

כך או כך, כפי שנראה, חלק מהפוסקים שמכירים ביכולת נשים להוציא גברים ידי חובה, מתנגדים לקריאת נשים בעבור גברים בפועל משום חששות אחרים שיובאו להלן.

ב. נשים לא יכולות לקרוא בעבור גברים – מי שסובר שקיים הבדל בין חיוב הגברים לחיוב הנשים, לרוב אינו מתיר לאישה להוציא גבר ידי חובתו. כך מסביר הטור את דברי הבה"ג:

טור אורח חיים תרפט

... ובה"ג כתב אף על גב שחייבות במקרא מגילה אין מוציאות לאנשים...

כמה מאלו הסוברים כי לגברים ונשים אותה רמת חיוב, בכל זאת אינם מתירים לנשים להוציא גברים ידי חובה הלכה למעשה. שיטה זו מופיעה בתשובות הגאונים:

תשובות הגאונים – שערי תשובה שמה

אשה מחוייבת במקרא מגילה אבל לא תוציא את הרבים...

הסברים שונים הוצעו באשר לסיבה שלפיה גבר אינו יכול לצאת ידי חובה בקריאת אישה, אפילו אם ההנחה היא שרמת החיוב שלהם זהה. הר"ן כותב כי יש להקפיד על כך משום חשש לשיטת הבה"ג:

הר"ן על הרי"ף מגילה ב ע"ב בדפי הרי"ף

... ואיכא מ"ד [=מאן דאמר] דכיון שהן חייבות מוציאות את הזכרים ידי חובתן שכל המחוייב בדבר מוציא את הרבים ידי חובתן.... אבל בשם ה"ג כתבו שהן חייבות לשמוע את המגילה אבל אין חייבות בקריאתה ולפיכך אין מוציאות הרבים ידי חובתן... ואין זה מחוור אלא שראוי לחוש לדבריו להחמיר:

³³ מקראי קודש כ"ט. (ראו את הסריקות כאן). הפרק דן בשיטת הבה"ג שלפיה נשים אין מוציאות גברים ידי חובה, והוא בנוי כחקירה של פירושים שונים לדברי הבה"ג אשר עשויים לצמצם הלכה זו. לאחר שהרב פרנק מציג את פירוש המרחשת על הבה"ג, הוא מביא את דברי המרחשת בנידון. הוא ממשיך ומראה שפירושי הטורי האבן והאור שמח יכולים להוביל למסקנה דומה. הרב פרנק מנסח את המסקנות ביחס לכל פירוש כ"לפי דבריו יוצא". אין סיכום מעשי המבוסס על דעות האלו כמכלול, אלא בירור סדרתי של ההשלכות של הפירושים השונים לדברי הבה"ג.

הכלבו מציע כי אסור לנשים להוציא גברים ידי חובת מגילה משום קול אישה,³⁴ הריטב"א סובר כי החשש הוא לכבוד הציבור,³⁵ ואילו התוספות כותבים שהדבר קשור לכך שקריאת המגילה נעשית בציבור ועל כן קריאת אישה בעבור גברים עלול לגרום לזילות של המעמד. (זהו מושג קשור, אך פחות מוגדר מאשר כבוד הציבור. ראו [כאן](#) הרחבה נוספת בנוגע ל"זילות" שהתוספות מתכוונים אליו.)

תוספות סוכה לח ע"ב ד"ה באמת
ובתוספתא קתני גבי ברכת המזון דאין אשה ועבד וקטן מוציאין את הרבים ידי חובתן ...
אין מוציאות... משום דרבים זילא בהו מלתא דהרי מגילה דנשים חייבות בה ופירש בה"ג
דאין נשים מוציאות את הרבים ידי חובתן במגילה.

מפשט התוספות, נראה כי הכוונה ב"רבים" היא לקבוצה הכוללת גברים.³⁶

מאחר שייתכן שרמת החיוב של נשים בקריאת מגילה אינה זהה לחיוב הגברים, ומאחר שקיימות הסתייגויות הלכתיות אחרות ממקרים של גברים היוצאים ידי חובה בקריאת אישה, נשים לא קוראות בעבור גברים בדרך כלל. אך בשעת הדחק, וכאשר מדובר בפורום פרטי (שבו ניתן לטעון שהחשש מקריאה בציבור מתבטל), מותר לאישה לקרוא בעבור גברים. פסיקה זו של הרב יצחק יוסף, בנו של הרב עובדיה יוסף, משקפת את הפסיקה בימינו בנושא:

ילקוט יוסף קצוש"ע או"ח סימן תרפט – שהכל חייבים בקריאת המגילה
ומכל מקום נכון לחוש לדעת המחמירים דלכתחלה לא תוציא האשה את האיש ידי חובה
אלא אם כן בשעת הדחק.

האם מותר לנשים לקרוא בעבור נשים?
לאחר שהבנו שמותר לאישה לקרוא מגילה בעבור עצמה, האם מותר לה גם לקרוא בעבור נשים אחרות? לפי פירוש התוספות את דברי הגמרא נראה שכן, והרא"ש מסכים:

תוספות ערכין ג ע"א ד"ה (פסק)
לאתויי נשים...לכך צריך לפרש בכאן דאין הנשים מוציאין אלא נשים אבל אנשים לא...

רא"ש מסכת מגילה א, ד
הא דאמר בערכין הכל כשרין לקרות לאתויי נשים לא שיוציאו אנשים בקריאתן אלא דוקא
נשים...קא משמע לן שהאשה מוציאה חבריתה:

הרא"ש מביא שיטה זו גם בגרסתו לתוספות:

תוספות הרא"ש סוכה לח ע"א
...זילא בהו מלתא באנשים שיוציאום נשים ...

³⁴ כאן אנו דנים בשיטות שונות בנוגע לסוגיה זו.

ספר כלבו מה

והבעל עשרת הדברות [בעל העיטור] כתב שאין נשים מוציאות אנשים בקריאתם והטעם משום דקול באשה ערוה...

³⁵ ראו בקישור דיון בשיטה זו, ושיטה נוספת קשורה הטוענת שחשש זה רלוונטי דווקא כאשר הגבר בעל רמת חיוב גבוהה יותר מזו של האישה, ובמקרה זה ייתכן שאין חשש לכבוד הציבור בקריאת מגילה.

חידושי הריטב"א מגילה ד ע"א

וכיון דקי"ל [=דקיימא לן] כר' יהושע בן לוי דחייבות, אף מוציאות [במקרא מגילה], אלא שאין זה כבוד לציבור והן בכלל מארה...מפי מורי נר"ו.

³⁶ נראה כי התוספות כאן מציגים פירוש אפשרי אחר לדברי הבה"ג, כמי שמתייחס ל"זילא מילתא" כגורם לכך שנשים אינן יכולות להוציא את הגברים ידי חובה.

הרב יהודה הנקין, "נשים וקריאת מגילה", Equality Lost, (ירושלים: אורים, 1999), 57.
אילו היתה שיטה זו מיוחסת להלכות גדולות... שמצוות מגילה עבור נשים הינה פחותה ושונה מזו של גברים, אזי לא היה ניתן להשוות אותה עם זילא בהו מילתא של ברכת המזון.

לפי שיטת הרא"ש, קריאת אישה בעבור נשים לא תהיה עניין של "זילות". אך הקרבן נתנאל, שככל הנראה לא הכיר את התוספות רא"ש כאן, מביא את דברי התוספות המופיעים בגמרא. מאחר שיש לבה"ג סיבה נוספת לא להתיר לנשים לקרוא בעבור גברים, הוא מציע שהחשש ל"זילות" קיים בקריאת אישה בעבור קבוצת נשים.

קרבן נתנאל מגילה ד, א
ומ"ש תו' [=ומה שכתבו תוספות] בסוכה דף לח...ע"כ [=על כורחך] היינו שאין אשה מוציאה נשי[ם] רבות ידי חובתן משום דזילא בהו מילתא...

המשנה ברורה מביא את דברי הקורבן נתנאל,³⁷ אך פוסקים אחרים, הרב שלמה זלמן אוירבך ביניהם, דחו את דבריו:³⁸

הליכות שלמה, מועדי השנה תשרי-אדר יט, ג
ומש"כ [=ומה שכתבו] התוספות בסוכה ל"ח ע"א (ד"ה באמת) שאשה לא תוציא את הרבים במקרא מגילה...היינו להוציא אנשים (וכ"ה בתוס' הרא"ש שם), אבל נשים אחרות שפיר מוציאה...

מחשבות לסיכום

מה בנוגע לקריאה ציבורית של נשים בעבור נשים? לאור כל מה שלמדנו עד כה, נראה כי קיימות שתי טענות הלכתיות להתנגד לכך שנשים יקראו בעבור נשים: ראשית, פירוש המגן אברהם על דברי הזהר שלפיו אסור לאישה לקרוא מגילה אפילו לעצמה. שנית, פירוש של הקורבן נתנאל את התוספות, שלפיו קריאת נשים בעבור נשים מהווה "זילות". הפוסקים דנו בשתי השיטות, כאשר חלק מהם דחו אותן. אחרים בכל זאת חוששים להן, ומביאים את השיטות הללו בחשבון.

סיבה שלישית להתנגד לקריאת נשים נעוצה בשאלה איזו ברכה עליהן לברך, ורביעית היא למעשה חשש רחב יותר בנוגע לקבוצת הנשים המבדילה את עצמה מן הקריאה המרכזית בבית הכנסת מבחירה, ולא משתתפות בקריאה של "ברוב עם". נקודה זו הועלתה על ידי הרב צבי שטר כחלק מטיעון גדול יותר נגד קבוצות תפילה לנשים.³⁹

נראה כי מקורות אחרים מותירים מקום לנשים לקרוא מגילה בעבור נשים אחרות. ראינו לעיל כי התלמוד הירושלמי מתאר נשים השומעות מגילה בביתן, וקיימת העדפה הלכתית ברורה לקריאה מצומצמת יותר כאשר יהיה קשה לשמוע את פסוקי המגילה בקריאה המונית. כמו כן, יש הסוברים כי אין כלל העדפה לכך שנשים ישמעו מגילה בבית הכנסת.

³⁷ שער הציון תרפט, טו

אבל לנשים רבות אין האשה מוציאן, דזילא בהו מלתא [קרבן נתנאל בשם התוספות]:

³⁸ הרב יהודה הנקין, קריאת נשים למגילה, בני בנים ד מאמר ה

הקרבן נתנאל סבר שכוונת התוספות במסכת סוכה היא לבה"ג לפי שיטה (ב) שמנינו, דהיינו שחיובן של נשים אינו זהה לחיובם של גברים. ואילו מתוספות הרא"ש מוכח שכוונת התוספות היא לבה"ג לפי שיטה (ג), שחיובן של נשים זהה לחיוב הגברים ואף על פי כן נשים אינן מוציאות גברים בקריאת המגילה. ולפי זה נעלמת הוכחת הקרבן נתנאל. וראיה מדברי ר"י בספר האגודה הנזכר, "וכן אין [נשים] מוציאין אנשים ממגילה אף על פי שהן חייבות כאנשים" שהיא שיטה (ג) בעליל, ודבריו מקבילים לדברי התוספות שם בשם בה"ג. והדברים פשוטים ומאירים. רק אין לבוא בתלונה נגד הקרבן נתנאל ולא נגד המשנה ברורה שהביאו, כי הם לא ראו את תוספות הרא"ש למסכת סוכה, כי הקרבן נתנאל נדפס ב-1766 והמשנה ברורה ב-1883 ואילו תוספות הרא"ש לסוכה נדפסו לראשונה רק ב-1903. אילו ראו את תוספות הרא"ש, לא היו כותבים מה שכתבו. גם ספר האגודה שנדפס פעם אחת בשנת 1571 לא היה בידי רוב האחרונים.

³⁹ הרב הרשל צבי שטר, צאי לך בעקבי הצאן, ה'.

האם עלינו להסיק מן המקורות הללו שעדיף לערוך קריאות ביתיות ללא מניין בעבור נשים, כפי שהיה כנראה נהוג בעבר? והאם הדבר למעשה מאפשר לנשים להתכנס בקבוצות גדולות יותר, במיוחד לאור העובדה שקבוצה של עשר נשים עשויה להיחשב כעשרה לעניין קריאת מגילה בפרסום הנס?

פוסקים רבים מביעים העדפה לכך שכמה שיותר מהציבור ישמעו את המגילה בבית הכנסת, בקריאתו של גבר. כך לדוגמה, פוסק הרב יעקב אריאל בשו"ת אינטרנטי:⁴⁰

הרב יעקב אריאל, "קריאת המגילה על ידי נשים", תשובה באתר yeshiva.org.il, טבת תשע"ד

ברוב עם הדרת מלך. קריאת מגילה צריכה להישמע בבית הכנסת, אין לפרוש מן הצבור רק כדי שנשים תקראנה את המגילה. רק במניין שני של אמהות מטופלות בילדים יכולה גם אשה לקרוא.

אחרים תומכים יותר בקריאת נשים בעבור נשים, במיוחד, אך לא רק, כאשר מתקיימות קריאות נוספות בבית הכנסת בכל מקרה:⁴¹

הרב יהודה הנקין, קריאת נשים לנשים במגילה, בני בני ד מאמר ה

ישנם שיקולים נוספים להעדיף את קריאה המגילה הרגילה בבית הכנסת:

(1) "ברב עם הדרת מלך". ברם, אינו ברור האם נשים שייכות להידור זה.

(2) קיימת עדיפות לקריאת המגילה בנוכחות עשרה. ברם, להרבה דעות גם עשר נשים מועילות לצורך זה.

(3) "זריזין מקדימים למצוות", שלא לחכות עד לקריאת הנשים אם היא מאוחרת מקריאת הגברים.

מצד שני, אם בקריאה הרגילה בבית הכנסת ישנן נשים שאינן יכולות לשמוע מפני הרעש וכו' ומחסרות אפילו מלה אחת, או שאינן יכולות להגיע מסיבות שונות, אזי מן ההכרח לסדר להן קריאה נוספת ובקריאה זו אין מניעה שתקראנה נשים לנשים. יתירה מזו, במקום שהאלטרנטיבה היא שאיזה בחור מן התיכון יקרא בשבילן, זילא בהו מילתא לנשים מלומדות להיראות כאילו אינן יודעות לקרוא בעצמן.

הרב אהרן ליכטנשטיין היה ידוע כמי שמתיר קריאת מגילה לנשים במוסדות ללימוד תורה לנשים. לא ברור באילו נסיבות הוא היה מתיר או מעודד קריאות כאלה בקהילה, שבה ייתכן שמטעמי "ברוב עם הדרת מלך" רצוי שקריאה נוספת תהיינה פתוחות לכלל הציבור (ולא רק לנשים).

ראש הישיבה הנוכחי של ישיבת הר עציון (ובנו של הרב אהרן), הרב משה ליכטנשטיין, מתייחס לקריאות נשים בעבור נשים במסגרת בית הכנסת כמקיימות "ברוב עם הדרת מלך", ומתייחס בחיוב לקריאת נשים ככלל.

הרב משה ליכטנשטיין, מכתב לרבנים בוגרי ישיבת הר עציון, 11.3.16
אם קריאת מגילה של נשים מתקיימת במסגרת בית הכנסת, היא למעשה מהווה חלק מן האחדות הקהילתית, כמו ההרמוניה המושגת על ידי כלי נגינה שונים המתחברים יחד לנגינה הרמונית במקום שכל כלי ינגן לחוד. לפיכך, אם נתייחס לגבר כאל חלק מן המסגרת הקהילתית הדבר שחסר הוא אכן "ברוב עם", ואינני סבור כי זה צריך להיות הגורם

⁴⁰ ניתן למצוא כאן.
⁴¹ ניתן למצוא כאן.

המכריע במקרה זה... מתן האפשרות לנשים להביע את עצמן לפני ה' באופן המקובל מבחינה הלכתית הוא הדבר הנכון לעשות עבור עבודת ה' שלהם. נשים אלה רוצות באמת ובתמים להיות עובדות ה', ויש לפתוח עבורן ערוצים לעשות זאת. "כן בנות צלפחד דוברות" (במדבר כ"ז, ז'). ישנם ערוצים כה רבים הסגורים בפני נשים המקפידות על קיום ההלכה, ועל כן יש לאפשר את אלה המותרים. סבורני כי למקרים כאלה התכוונו חז"ל כאשר דיברו על לעשות נחת רוח לנשים כשיקול הלכתי.

ראש ישיבה נוסף בהר עציון, הרב ברוך גיגי, הביע גם הוא תמיכה בקריאת מגילה לנשים כפורום לחגיגת בת מצווה.⁴² בשל ההזדמנות לעבודת ה' שמספקת קריאת המגילה לנשים בכל הגילאים, הפכו קריאות כאלו של נשים בעבור נשים לרווחות יותר ויותר בשנים האחרונות.⁴³

אילו גורמים יש להביא בחשבון כאשר אישה מתלבטת אם ללכת לקריאת נשים, ומדוע שאישה תבחר בכך?

בקהילות רבות עומדות בפני נשים מגוון אפשרויות הלכתיות לקריאת מגילה. בחירתה של אישה היכן לשמוע את הקריאה משלבת לרוב שאיפות רוחניות לצד אילוצים לוגיסטיים. בהחלטתה היא תביא בחשבון את איכות הקריאה של בעל הקורא, את החוויה הכוללת, כמו גם את האחריות המשפחתית והקהילתית שלה.

קריאה המונית בבית הכנסת עם רוב חברי הקהילה מספקת הזדמנות להתכנס ברוב עם ולפרסם את הנס.

מנגד, הקושי בהגעה לקריאה כזו לרוב מחייב יותר מקריאה אחת, וייתכן שקל יותר להתרכז בשמיעת כל מילה בקריאה מצומצמת ורגועה יותר.

נשים רבות מסתפקות בשמיעת מגילה הנקראת על ידי גבר בבית הכנסת או בקריאה במסגרת משפחתית, כפי שנהגו אימותיהן וסבותיהן. נשים אחרות מעדיפות להשתתף בקריאת נשים, כקוראות או כמאזינות. קהילותינו מרוויחות מריבוי אפשרויות אלה המתקיימות במקביל.

מדוע שאישה תבחר בקריאה של נשים בעבור נשים?

קריאות נשים מספקות לנשים הזדמנות הלכתית לקבל תפקיד מוביל בטקס דתי. אישה הקוראת את המגילה מתחברת לה' באמצעות קולה לצד נשים אחרות, באופן שאינו מתאפשר בדרך כלל במסגרות אחרות.

קריאות נשים יכולות גם לספק מרחב דתי וקהילתי שבו נשים לוקחות על עצמן מנהיגות וחולקות אחריות באווירה של אדיבות וידידות. כך מתארת הדסה לוי את התפתחות קריאת המגילה לנשים בקרב קהילותיה:⁴⁴

הדסה לוי, בראיון ל Jewish Food Hero Blog

⁴² הרב גיגי אף מציע הדרכה מעשית לגבי נוכחותם של גברים בקריאה כזו:

תשובת הרב ברוך גיגי, בת מצווה, בעריכת שרה פרידלנד בן ארזה, מתן ירושלים 2002, עמ' 519
לעניין קריאתה [של מגילת אסתר] על-ידי בת-מצווה בציבור של נשים—נראה שהדבר אפשרי, ואף מומלץ לעשות כן, כדי לתת ביטוי רוחני-דתי לבת-המצווה... לעניין נוכחות גברים בשעת הקריאה, שלא על מנת לצאת ידי חובה... יש לענ"ד [=לפי עניות דעתי] להימנע מכך, אלא אם מדובר באבי בת המצווה או בסבה.

⁴³ הרב אריה פריימר, "קריאת מגילה של נשים", Traditions and Celebrations for the Bat Mitzvah, בעריכת אורה וינקיד אלפר, (ירושלים: הוצאת אורים, 2003), עמ' 281-304.

הרב אהרון ליכטנשטיין בשיחה עם הרב חיים ברובנדר, מרץ 1992, ובפברואר 1994, ועם דוב פריימר, ב21 באוקטובר, 1992 ובפברואר 19, 1994, גם התיר קריאת מגילה של נשים. עם זאת, הרב ליכטנשטיין מציע לנשים ירושלמיות שלא לערוך קריאה כזו כאשר ט"ו באדר יוצא בשבת (הידוע גם כשושן פורים משולש).

⁴⁴ ניתן למצוא כאן.

כאשר ילדיי היו צעירים, הייתי הולכת לקריאת מגילה שנייה (שהתקיימה אחרי הקריאה המרכזית שאליה הלך בעלי), שם גבר קרא את המגילה בעבור קבוצה גדולה של נשים בזמן שבעליהן שמרו על הילדים. אך אז, אישה מהשכונה התנדבה לקרוא לנשים, והקמנו קבוצה קטנה שנהנתה מקריאתה במשך כמה שנים. אותה אישה עברה דירה, והחלטנו כי אנו מעדיפות לשמוע את המגילה על ידי אישה (אחרי הכל, מדובר בסיפור על אישה), אז חילקנו את הפרקים וחילפנו נשים היודעות לקרוא או שרצו ללמוד לעשות זאת... חווית ההעצמה מן הקריאה לנשים אחרות והסיוע להן בקיום המצווה היא חוויה שאין שנייה לה. ההשתתפות בקריאת נשים מאפשרת לי לחגוג את פורים כחג המוקדש לכוחן של נשים לחולל שינוי, גם בנסיבות קשות... קריאת המגילה שלנו נעימה ומזמינה. אם אנו יודעות שיש אישה בדרך שמתעכבת מעט, אנו ממתנות לה כמה דקות. אם אחת הקוראות טועה, אנו מתקנות אותה בנימוס ואנחנו מחמיאות זו לזו בתום הקריאה.

לוי רומזת גם לסיבה נוספת לקריאות אלו. לפי הרשב"ם, "ייתכן שהעיקרון ההלכתי של 'אף הן', המחייב נשים בקריאת מגילה, נובע מתוך הקשר של כלל הנשים היהודיות אל אסתר המלכה, ואל העובדה שפעולותיה הביאו את הגאולה. מרכזיותה של אסתר בסיפור המגילה, יחד עם השמחה המתלווה לקריאת המגילה, עשויים להוביל נשים לחפש מסגרת שבה יוכלו לחגוג יחד עם נשים אחרות, במיוחד כאשר אישה היא הקוראת. יש בכך חוויה של חיבור מיוחד לאסתר, אשר למדה להשמיע את קולה למען הצלת העם.

בעוד שנשים יכולות לחוש קרבה מיוחדת לאסתר, הרב אהרן ליכטנשטיין מזכיר לנו את משמעות דמותה בעבור כולם.⁴⁵

הרב אהרן ליכטנשטיין, ללמוד מאסתר, תמלול מבית המדרש הוירטואלי סיפורה של אסתר אינו בעל משמעות היסטורית גרידא. סיפור זה מהווה מודל לתהליך שאותו כל אדם חייב לעבור בתהליך התבגרותו. דרך דמותה של אסתר, המגילה מלמדת אותנו שיעור אמיתי בפיתוח עוצמה פנימית, ובגיבוש ועיצוב אישיות בוגרת מתוך חומר הגלם של הילדות.

החגיגות על הנס, ועל חלקה של אסתר בהבאת הגאולה, יכולות להשתלב במספר דרכים של קריאת מגילה המקובלות מבחינה הלכתית, ונשים יכולות להרגיש בנוח לבחור מבין האפשרויות. אלה כוללות גם קריאת נשים. כפי שכתב הרב משה ליכטנשטיין, "מתן האפשרות לנשים להביע את עצמן לפני ה' באופן המקובל מבחינה הלכתית הוא הדבר הנכון לעשות עבור עבודת ה' שלהם".

העמקה נוספת

- הרב אריה פרימר, "קריאת מגילה של נשים", Traditions and Celebrations for the Bat Mitzvah, בעריכת אורה ויסקינד אלפר, (ירושלים: הוצאת אורים, 2003), עמ' 281-304. ניתן למצוא כאן.
- הרב יהודה הנקין, "קריאת נשים לנשים במגילה", בני בנים ד מאמר ה. ניתן למצוא כאן.
- שרה טילנגר ווקנפלד, "נשים ומגילה", הליכות נשים, עורכת רחל ברקוביץ (ירושלים: מגיד, 2018), עמ' 207-390.

⁴⁵ ניתן למצוא כאן.